

L'ESPAI I ELS COSSOS:
UNA LECTURA DEL POEMA
«NO UNA CASA» DE GABRIEL FERRATER

Anna Perera Roura
Universitat de Girona

«Si ara poses la mà
que em faci una teulada
damunt del front, serà
sencera una caseta:
el pit, una paret,
i m'amago al racó
que fa amb l'altra paret,
el braç».

I fora, dona,
mira la serralada
dels coixins: el recer
on se't recull el càndid
ample hivern dels llençols.
A la carena, mira
l'or tebi de la làmpara,
sol clavat a la posta
que sagna delicat
i no diu que sofreix.
És el nostre paisatge,
dona. Fins a arribar-hi
jo també he corregut
camins dubtosos. Dona,

amaga més la cara
al racó del meu pit.
No em miris, i no em deixis
veure'm dins el teus ulls
la figura poc certa,
sense pedra ni aplom.

L'escena íntima d'una parella a l'interior d'una cambra, parlant, probablement al llit després d'haver consumat una relació sexual, és recurrent en la poesia de Gabriel Ferrater. La trobem en poemes molt coneguts de l'autor com, per exemple, «Cambra de la tardor» o «Kensington», entre d'altres. També «No una casa» presenta aquesta escena i, de la mateixa manera que les dues composicions esmentades, també incorpora fragments en estil directe entre cometes. Aquest recurs és destacable perquè, en utilitzar-lo, Ferrater dona veu a la dona de la parella. De fet, «No una casa» s'inicia, justament, amb el parlament d'ella. El contingut del comentari verbal de la dona és senzill: els dos membres de la parella estan estirats al llit, previsiblement nus, i la dona proposa al jo poètic que faci un senzill moviment de mà per tal que el seu cos esdevingui una casa on ella es podrà arraulir, protegida. Seguidament, el jo poètic s'incorpora a la composició amb un trencament de vers molt comú en la poesia de Ferrater, i segueix el fil iniciat per la dona amb una descripció del paisatge que envolta la «casetta».

La formalització del poema, especialment pel fet d'incorporar un fragment de diàleg en estil directe i la triple repetició del vocatiu «dona», queda tancada entre els membres de la parella: la composició incorpora dues veus i «dues situacions d'enunciació en què el jo poètic d'un esdevé el tu poètic de l'altra».²⁸ Tanmateix, les dues perspectives, completament subjectives, són ben diferents entre elles. La dona és qui imagina la construcció de la casa, posant una especial atenció en els elements que la formen i des de la perspectiva de l'interior. Es tracta d'una casa construïda per sinècdoque: no és tot el cos del jo poètic el que conforma la casa, sinó només unes determinades parts: la mà és la teulada i el pit i un braç fan de parets. A més, si llegim literalment el poema, ens adonem que només és la dona qui està situada a l'interior de la casa, ja que la «casetta» està feta mitjançant unes parts del cos del jo poètic, el qual, en conseqüència, es troba en una situació intermèdia: no és ni dins ni fora de la casa, sinó que és la mateixa casa. Des de la seva posició d'home-casa, el jo poètic segueix la mateixa formulació que la dona, però es fixa en els elements exteriors: els coixins que prenen forma de serralada, els llençols que poden abrigar la

²⁸ Jordi JULIÀ: *L'art imaginatiu. Les idees estètiques de Gabriel Ferrater*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2007, p. 177

dona de la fredor, la bombeta de la làmpada com si fos una posta de sol. Així, doncs, ella busca la calidesa i el confort de l'interior d'una llar; en canvi, el jo poètic descriu l'ambient extern, hivernal i dolorós.

En aquesta descripció del paisatge, que ocupa els versos centrals de la composició i funciona a la manera de correlat, el jo poètic demana explícitament a la dona que miri tot allò que hi ha fora de la casa, més enllà dels cossos units de la parella. Destaca especialment el sol, un element que *a priori* aporta llum i escalfor, però que aquí és «tebi» perquè ja es troba a la posta, i oculta el seu dolor. Observant el que hi ha defora, el jo poètic obvia en certa manera l'interior de la casa –la dona–. I demanant-li a ella que també miri l'exterior, pretén que deixi de fixar-se en la construcció de la casa, que no és sinó el cos del jo poètic. De tota manera, i malgrat el distanciament entre el plantejament de la dona i el del jo poètic, el paisatge els és comú: «És el nostre paisatge», perquè és allò que poden veure tots dos, tant la dona situada dins la casa com el jo poètic convertit en casa, que pot observar l'exterior des de la mateixa posició que ella. Per tant, encara que els cossos dels membres de la parella estiguin junts, units en el mateix lloc i compartint un mateix paisatge, les seves mirades no es troben, perquè es fixen en elements diferents: ella en la casa i ell en el que hi ha fora de la casa.

Tot i que els recursos que utilitzen l'una i l'altre per referir-se a la casa i els seus encontorns siguin gairebé oposats, és evident que la fisicitat de la parella és en aquest lloc, és aquest lloc. Així, el jo poètic recorda el periple realitzat fins arribar a aquest espai que representa la unió física dels cossos de la parella. Els «camins dubtosos» que tots dos han seguit fins a trobar-se demostren ser diferents perquè comporten resultats diferents: ella és dins la casa i ell és la casa. Però hi ha una altra divergència, encara més rellevant: a diferència de la seguretat de la dona en imaginar una «caseta» protectora, el jo poètic confessa els seus dubtes sobre la resistència, sobre la seguretat, sobre els fonaments amb els quals està construïda la casa, és a dir: sobre els elements amb què està construïda la relació. Aquesta inseguretat, a més, es focalitza en ell mateix pel fet d'haver estat convertit en home-casa i, en conseqüència, metàfora de la relació de parella. Aleshores el jo poètic demana a la dona que es refugii en el seu cos, dins la casa. Concretament, li demana que amagui «més la cara al racó del meu pit». Aquesta posició corporal impossibilita l'emmirallament dels amants a través de la mirada conjunta. Per tant, en demanar a la dona que s'estigui a l'interior de la casa, el jo poètic evita fer-li avinent els dubtes que li genera la unió de parella. El prec dels últims versos de la composició demostra que el jo poètic és conscient que si les dues mirades es trobessin, la dona s'adonaria de la poca consistència de la relació, perquè els ulls dels amants no són sinó un mirall interior. Per tant, el fet que al llarg de la composició la veu poètica hagi focalitzat la seva perspectiva en els elements externs i, a més, eviti la trobada de la mirada

amb la dona, no només demostra la seva manca de seguretat en la relació, sinó que també demostra la seva incapacitat d'afrontar la realitat interior: la de dins la casa –la dona– i la de la casa –ell mateix–.

En definitiva, al llarg de la composició es plantegen dues opcions: fixar la vista en els elements externs a la casa, encara que siguin freds i dolorosos, o bé amagar-se a l'interior de la casa sense emmirallar-se en els ulls dels amants. En tots dos casos, el jo poètic nega (recordem el títol del poema: «No una casa») a la dona la possibilitat de constatar la poca solidesa de la casa, del seu amant, de la seva relació –de la mateixa manera que el sol «sagna delicat / i no diu que sofreix». El jo poètic no pot assumir veure's convertit en una casa que no pot oferir a la dona la seguretat que ella busca: no està segur de si mateix i, en conseqüència, tampoc no pot ser un espai segur per a la dona.

Tal com s'ha apuntat, «No una casa» presenta diverses característiques que es troben també en altres poemes de Gabriel Ferrater. És el cas dels fragments de diàleg en estil directe que incorporen la veu femenina; de l'escena d'una parella a l'interior d'una cambra; de les reflexions morals al voltant de les relacions amoroses; de les sinèdoques corporals amb un paper destacat en la formalització de la composició; etcètera. Però hi ha un element que fa especialment interessant el poema «No una casa» en el conjunt de la poètica ferrateriana: aquí es presenta la figura de l'home-casa, quan en la resta de la seva poesia és la dona, la feminitat, la que s'associa a la llar. Especialment a partir del seu segon llibre, *Menja't una cama*, Ferrater va anar incorporant en els seus poemes un vincle entre la feminitat i l'espai íntim de la llar, normalment a través de metàfores que relacionen la dona amb la terra, amb la natura i amb la casa. En diversos poemes de l'autor, el cos de la dona és tractat com un espai en el qual el jo poètic masculí pot transitar, un espai habitable. Així, doncs, a «No una casa» es capgiren els rols d'aquesta relació més habituals en la poètica ferrateriana.

En els poemes de Gabriel Ferrater en què es fa més evident el vincle entre la dona i la llar («Guineu», «La lliçó», «Úter», entre d'altres) aquesta relació es dona pel seu sentit corporal i, per tant, carnal. Si tenim en compte el punt de vista masculí i la relació sexual s'entén a partir de la fisiologia normativa, la imatge de la dona-casa és coherent. Però la «caseta» de «No una casa» no està formulada pel jo poètic masculí, sinó per la dona. Ella no vincula la «caseta» a la sexualitat, encara que estigui formada pel cos de l'amant; ella imagina una «caseta» com un refugi, com un espai de seguretat que vagi més enllà de la unió sexual. Per tant, la metàfora de «No una casa» és singular perquè es planteja en uns termes diferents (i des d'una perspectiva diferent) dels que normalment apareixen en la poesia de Ferrater. De fet, «No una casa» és un poema compost a base de contrastos i, en conseqüència, també es capgira aquest símil, perquè la debilitat del jo

poètic acaba convertint la imatge de la casa entesa com un espai d'unió de la parella, com un refugi sòlid de la relació, en una construcció ruïnosa i sense cap futur.

En conseqüència, el poema «No una casa», a més de tractar sobre la inseguretats humana i sobre la necessitat de recolzar-nos en els altres per evitar la pròpia feblesa, especialment en les situacions amoroses, també demostra la ineficàcia d'aquest plantejament: els altres poden tenir els mateixos dubtes i les mateixes pors que nosaltres, malgrat que no ho confessin o no vulguin o no puguin confessar-ho. Per tant, encara que no aparegui explícitament en la composició, «No una casa» defensa una posició individualista davant les relacions humanes, i aposta per fer-nos independents de la fortalesa dels altres a fi d'aconseguir, mitjançant la pròpia autonomia, sentir-nos segurs de nosaltres mateixos, de les nostres accions i de les nostres relacions.